

élünk – megrázta a fejét, elfordította az indítókulcsot –, halottak vagyunk mind a ketten – mondta, aztán a gázra lépett.” (298.) Ezek a bumfordi, sulykolt dialógusok, együtt Fábián többekévéből jól azonosítható „bűnével”, lépten nyomon azonnal fenyegetnek, hogy a regény sokértelmű egzisztencialista prózából szimpla moralizálássá válik. A kiszámítottság, a fegyelem unalomba fulladása mellett ez volna a másik legfontosabb ok, amiért Dragomán első kötetét egy nagyon tehetséges ember érdekes könyvének gondolom, de nem igazán jó könyvének.

Az akciófilmek idecitálását azonban nemcsak a narratív minta kérdése teheti indokoltá, hanem az az egyszerű tény is, hogy A PUSZTÍTÁS KÖNYVE hemzseg az akciójelenetektől. Minden napra jut belőlük jó néhány, kezdve attól, hogy a telepen tett első látogatásakor Fábián feltartóztat és akaratlanul majdnem megöl (vagy ténylegesen megöl) egy hisztérikusan rohanó kisleányt, egészen a végső, mindent betetőző leszámolásig, amikor is négy szereplő feszül egymásnak adózó harcban – tizenhét oldalon keresztül. Ezek a sokszor valóban sebészi részletességgel megírt verekedés- és harcjelenetek képezik a regény legbizarrabb és legeredetibb rétegét: a már-már dekadens módra cizellált, izzig-vérig irodalmi nyelven megteremtett kegyetlen, állatiasan testes-véres, öncélú közdelmek és összecsapások.

„...Fábián kifújta a levegőt, féloldalt legurult a szákokról, feltérdelt, aztán ugrott is azonnal, nem várta meg a harmadik ütet, vállal és fejjel a másik gyomrának rohant, érezte, hogy a vascső erőltlenül a hátára csap, aztán hallotta, ahogy a férfi gyomrából és tüdejéből kiszorul a levegő, karjával átkulcsolta és megszorította a derekát, úgy tartotta, hogy a férfi maradjon alul, még vitte őket az ugrás lendülete, a hordókra estek, a férfi tarkója tompa kondulással csapódott a fémnek. Fábián felhúzta a térdét, keményen a másik heréibe térdelt, hallotta a hordulást, aztán azt is, hogy az elengedett vascső csendülve a hordóknak ütődik és elgurul, a férfi teste megfeszült, próbált összegörnyedni, Fábián újra a heréibe térdelt, közben egész testével előrevetette magát, és belefejt a férfi fájdalomtól felemelkedő arcába, valami reccsent...” (108.) – és ez csak egyetlen verekedés egyetlen rövid részlete.

Külön említést érdemel a második napon játszódó örült párbaj, amikor Bebe, a sofőr és Ghiárfás egy munkagéppel és egy terepjáróval csap össze játékos és halálos küzdelemben (ha

már a filmes allúzióknál tartunk, itt a MAD MAX groteszk jövővíziója jut az ember eszébe). Túl az akcióanyag szokatlanságán és az írásmód bámulatos érzékletességén, ezek a jelenetek azért is válnak különösen fontosá A PUSZTÍTÁS KÖNYVE-ben, mert egyszer-másszor képesek megnyitni Dragomán könyvének tréfát nem ismerően komor, sokszor fellengzősen komoly(kodó) világát, nemegyszer banális fejtegetéseit a bűnről és a reménytelenségről a groteszk felé. Egy kicsit szétfeszítik ezt a fullasztóan zárt, artistikus felépített világot, csinálnak egy kis rendtelenséget a súlyos, mégis csipkefinom rendben, mint Terminátor a porcelánboltban.

Gács Anna

A KÜLÖNBSÉG

Vallatás a Lubjankán. Lukács György vizsgálati ügyiratai – Életrajzi dokumentumok
Összeállította, szerkesztette Sziklai László,
a jegyzeteket írta V. T. Szereda és A. Sz. Sztikalin.
Fordította Illés László
Argumentum–Lukács Archivum, 2002.
248 oldal, 2200 Ft

Nem volt olyan régen, hogy leírtam az itt következő sorokat: „Talán azért is beszélek olykor, megeshet, a kelleténél keményebb szavakkal szeretett öreg mesterem művéről, mert csalódnom kellett benne. Csalódnom kellett benne: nem megérteni akart, hanem biztos tudásra vágyott. S minthogy egyre kevésbé lehetett biztos benne, hogy az 1919-ben hirtelen döntéssel megszerzett biztos tudása valóban tudás, joggal nevezte magát a végén gescheiterte Existenznek, bukott egzisztenciának. Miért nem eresz akkor? Mert az a tény, hogy Gyuri bácsira, a hamiskán mosolygó szivarozó öregúrra, akihez [...] igencsak közel kerültem, aki valamifajta szeretettel magához engedett, máig is szeretettel gondolok, az ezt a tényt nem magyarázza. De nem tudom a választ. Kétségtelen, volt benne, benne, az eltévedt teoretikusban, valami nagyság. Csakhogy [...] bennem mindig is valami szinte már frivol gyanakvós élt a nagysággal szemben. Miért nem tudok hát szabadulni tőle? Talán éppen azért, mert életútja állandó figyelmeztetés a számomra: vigyázz, komám, ha megfeledekel róla, hogy megérteni akartál, s abban

a hitben ringatod magad, hogy tudásra tettél szert, akkor... Mi van akkor? Ezt még kevésbé tudom. Így hát sokszor szinte dühöngök, és ahelyett, hogy közönnnyel elmennék mellette, mindig újból és újból visszatérek hozzá.” Vajon többet értek-e most Lukácsból, hogy elolvastam a Lubjankán folyt vállalatásának ügyiratait és a hozzácsatolt életrajzi dokumentumokat?

Ha Lukács Georgij Oszipovics kihallgatásainak jegyzőkönyvei nemcsak összefoglalások lennének! 3 óra 30 perc – alig több mint két oldalon, 6 óra 10 perc egy oldalon, 4 óra 45 perc másfél oldalon, másfél óra pár sorban, 4 óra 10 perc most éppen 4 és fél oldalon – hogy Pugacsov állambiztonsági őrmester itt miért foglalja össze kicsit részletezőbben a Lukács által tartott pártsemináriumot, azt nem lehet tudni, talán nagyon érdekelté mindaz, amit Lukács tanított neki, vagy talán bizonyos, hogy felületesen dolgozott – annyi letolták, hogy nyolc nappal később főnöke, Kirillov állambiztonsági hadnagy saját hatáskörébe vonja az ügyet, minthogy „az adott ügyben további nyomozati eljárás vált szükségessé”. Pugacsov egyszer azonban 3 óra 10 perc hosszan kihallgatja még Lukács Georgij Oszipovicsot, a jegyzőkönyv alig több mint egyoldalas. Kirillov először 5 óra 30 percet foglalkozik Lukácssal, a jegyzőkönyv 2 és fél oldalas, aztán egy 5 óra 15 perces kihallgatás következik, jegyzőkönyv 2 és fél oldal, végül még egy, 9 óra 35 perc hosszan, de 3 óra 30 perc szünettel, a jegyzőkönyv itt is csak alig több mint 4 oldal. – Mindösszesen 40 óra 5 perc, ha jól számolok.

Nem lehet igazából tudni tehát, mi történt ez alatt egy gyanúsított, majd vádlott számára végtelennek tűnő idő alatt, nem lehet tudni, pontosan milyen mondatok hangzottak el, mi történt olyankor, ha Lukács éppen nem értette az orosz beszédet; hogy végül is sikerült érthetően kifejeznie magát oroszul, az ezekből a jegyzőkönyvekből is kiténik, hiszen a jegyzőkönyvek szövege egyértelműen arról tanúskodik, hogy egész „pártsemináriumokat” tartott; milyen hangosan és milyen tónusban beszéltek a szemben álló felek, nem látjuk sem a kihallgató, sem a kihallgatott gesztusait, mimikáját, pedig enélkül alig-alig mondhatunk többet a kihallgatásokról, mint hogy 1. Lukácsot provokátorsággal, kémkedéssel, röviden „bűnös tevékenységgel” vádolják, állandóan fi-

gyelmeztetik, hogy ha nem vall, akkor majd „leleplezik”, de hogy valójában mi is lett volna ez a bűnös tevékenység, arról a jegyzőkönyvekben nem esik szó, még utalások is csak gyanús jelekre történnek, nem pedig tényekre (1918-ban túlságosan gyorsan látta be a kommunisták igazát, a Tanácsköztársaság bukása után a vele együtt Magyarországon maradt Korvin Ottót pár napon belül letartóztatták, Lukácsnak meg sikerült kiszöknie Ausztriába, az osztrák rendőrség vele nem bánt olyan szigorúan, mint a többi magyar kommunistával, apjának semmi baja sem történt őmiatta stb.). 2. Lukács minderre „konokul” mindig csak azzal reagál, hogy hibákat elkövetett ugyan, de semmiféle bűnös tevékenységet soha nem folytatott. „*Bűncselekményeket a párt és a szovjet kormány ellen sohasem követtem el, s e kérdésekről abszolút nincs mit bevallanom.*” „*Sohasem voltam provokátor.*” „*A Szovjetunió ellen soha semmiféle kémtvékenységet nem folytattam.*” „*Sohasem álltam semmiféle hírszerzés szolgálatában, és nem folytattam kémtvékenységet.*” „*Soha semmiféle bűnös tevékenységet a kommunista párt és a Szovjetunió ellen nem folytattam.*” „*Nem voltam provokátor a kommunista párt soraiban, és semmiféle kémtvékenységet nem folytattam a Szovjetunió ellen a külföldi hírszerzés javára.*” „*Ismételten kijelentem, hogy nem voltam provokátor.*” „*Ismételten kijelentem, hogy semmiféle kapcsolatam külföldi hírszerzéssel nem volt. Sem provokátor, sem kém nem voltam, és semmiféle bűncselekményt nem követtem el.*” „*Külföldi hírszerzésnek, így a magyar hírszerzésnek sem voltam ügymőke.*” Ennyi. Valamennyi idevágó lejegyzett kijelentését idéztem.

Többet tudok Lukácsról? Vagy – megpróbálok pontosabban fogalmazni – megtudtam bármit is Lukácsról? Én magam talán nem, a naiv olvasó – de vajon miféle „naiv olvasó”-ja lehet ennek a könyvnek?, csakis olyanok fogják olvasni, akik valamilyen értelemben – személyes okból vagy történészként – Lukácsban érdekeltek, a könyv amúgy száraz-unalmas dokumentumok és adatok halmaza, igen lelkiismeretesem összeállítva – talán. De ez a fiktív naiv olvasó is csak annyit: Lukács nagyon okosan viselkedett: nem vallott be semmit, ha „vall”, akkor valószínűleg nem került volna sor Dimitrov közbenjárására Sztálinnal, mert mire sor kerülhetett volna rá, Lukácsot már régen agyonlőtték volna. Nem volt „komoly” ügy. Igaznak tűnik, hogy „*a Lukács-ügy nem a kremleli legfelsőbb vezetés politikai »megrendelésé-*

re» keletkezett, az ilyen ügyeket ugyanis az Állambiztonsági Népbiztoság 3. számú (titkos-politikai) igazgatósága vezette”, nem pedig, mint Lukácsét, a kémelhárítással foglalkozó 2. számú Igazgatóság (115.). Sziklai idézi előszavában Anyát, Jánossy Ferkó akkori feleségét: „Kérdezzük, mi volt. Ő meg mondja nevetve, hogy odatettek elé különböző papírokat, hogy írja alá. »Én meg mondtam nekik, ez itt nem igaz, azt nem írom alá. Üvöltözött a kihallgató, verte az asztalt, de én nem írtam alá semmit. Mondtam nekik, lőjenek le, de ez itt nem igaz, és nem írom alá. Ez ment nap mint nap – végül kiengedtek.« Nem vitás, ha valamit is aláír, az a végét jelentette volna.” (10.) Persze, ez a pár, Anyától idézett sor többet árul el a kihallgatásokról, a kihallgatások légköréről, mint az összes jegyzőkönyv és dokumentum együttvéve. Az utóbbiak csak arra jók, hogy akik eddig nem hitték – jöllehet, ha végiggondolták volna, el kellett volna hinnük –, most dokumentálva láthatják, Lukács nem „vallott”. Nem vallott másokra sem, tehát nemcsak okosan, hanem tisztességesen is viselkedett. Nem vallott Rudas Lászlóra, akivel az NKVD meggyőződése szerint közösen folytatott kémtevékenységet. „Ismerte ön Rudas Vlagyiszlávot? – Igen, ismertem Rudas Vlagyiszlávot.” „És Bécsben lakva találkozott Rudással? – Bécsben Rudással nem csupán találkozott, hanem együtt is dolgoztunk, sőt egy időben még egy lakásban is laktunk a Lauden utca 10.-ben.” „Milyen volt az ön viszonya Rudással magyarországi és ausztriai közös munkájuk idején? – Rudással csupán munkakapcsolatban álltam.” „Miért tartóztatták le Rudast 1938-ban? [Ott, Moszkvában. – V. M.] – Ezt én nem tudom. – És amikor találkozott Rudással, nem mondta el, miért tartóztatták le? – Nem, Rudas nekem sohasem beszélt tartóztatásáról. – Meglátogatták egymást a lakásukon? – Nem, sem én nem voltam nála, sem ő nem járt a lakásomon.” (Mellesleg: Rudas vallo- másából kitűnik ugyan, mennyire nem állhatta Lukácsot, de ő sem nyilatkozott Lukács bűnös tevékenységéről.) Lukács messzemenőig tisztességes volt, de – lássuk be – a tisztességes itt egyben az egyedül ésszerű magatartás is volt. Belemenni abba, hogy valaki, akivel éveken át munkakapcsolatban állott, általa tudottan vagy akár csak feltételezetten „bűnös tevékenységet” folytatott, akár csak abba is, hogy ma lát olyan jeleket, melyeket annak idején lehetett volna – akkor azonban kellett volna is! – így értelmezni, éppoly veszélyes lett volna, mint saját „bűnös tevékenységéről” vallani. A ma-

gam részéről nem tudtam hát meg semmit Lukácsról. Hogy okos és tisztességes ember volt, azt tudtam eddig is; azokat pedig, akik ezt nem így akarják tudni, ez a könyv sem fogja meggyőzni erről.

Mit vártam, mit várok hát én magam a könyvtől? Azért szeretném látni magam előtt, mint valami lepergetett filmet a kihallgatásokat, hogy Lukács egy arckifejezésében, egy gesztusában felfedezni véljek valamit, ami közelebb visz személyiségének megértéséhez? Azt várom, hogy valahol majdcsak kikacsint a képből? Hogy egyszer csak egy mozdulattal, egy fintorral elárulja nekem: „Tudom én, hogy ezek itt mind gazemberek, tudom, hogy ez az egész kommunizmus úgy, ahogy van, ostobaság, de hát mit tegyek? A tisztességes ember, ha egyszer belekezdett egy játszmába, végig is játssza.” Tudom, persze hogy tudom, hiába várok valami ilyesmire. Lukács ugyanis csakis azért tagadott „konokul”, és csakis azért nem mártott be másokat, mert valóban nem volt sem provokátor, sem ügynök, s jöllehet nagyon utálta, Rudast sem tudta annak. Azt azonban hitte, hogy ha bűnös tevékenységet nem folytatott is, „hibákat” követett el, mely hibák kivétel nélkül abban állottak, hogy nem ismerte fel vagy éppen megfeledkezett róla: a pártnak mindig igaza van, akkor is, ha egy adott pillanatban éppenséggel senki sem tudja, mi a párt álláspontja. Majd kiderül, s akkor, a párt álláspontjának fényében az is kiderül, vajon én magam nem tévedtem-e, nem követtem-e el súlyos hibákat. S még azzal is egyetértett, a TAKTIKA ÉS ETIKÁ-t megtagadván „belátta” már ugyanis: a hiba több, mint bűn, a hibáknak sorsdöntő következményeik lehetnek, amiért vállalni kell a következményeket. Tessék csak elolvasni, mit mondott 1936-ban a TÖRTÉNELEM ÉS OSZTÁLYTUDAT-ról. „...nem szabad megengedni, hogy efféle könyvek hártékony hatást fejtsenek ki.” (160.) De provokátor és kém? – „Nem, kérem, az én nem voltam soha.” Ha nem így gondolta volna, akkor lett volna az, aminek sokan máig is hiszik – „Hogyan hihetett el, hogyan beszélhetett egy ilyen okos ember, egy valaha volt zseni annyira ostobaságot?” – cinikus gazember, aki egy életen át, hogy mentse a bőrét, mindig csak hazudozott és alakoskodott.

Egy bizonyos, a legabsztraktabb szinten, élte végéig meg volt győződve a kommunizmus igazságáról, éppen ezért lehetett őt szeretni annak ellenére, hogy oly sok ostobaságot

hordott össze. A kommunizmus világa szemében nemhogy a „gonosz birodalma” nem volt, nem volt orosz világhatalmi törekvések egy ideig ugyancsak hatékony eszköze sem. A kommunizmus az ő szemében nem volt más, mint az emberiség megváltására tett – ilyen-olyan „efemer” okokból elrontott – kísérlet. S a játszmát, amely ezért a nagy, sorsdöntő, az emberiség „igazán emberi jövőjét” megteremtő ügyért folyik, azt nem lehet holmi csip-csup okokból feladni. Annak, aki nem találkozott vele hétről hétre, s nem szerette őt, Gyuri bácsit, a teoretikus bőrébe bújt hús-vér személyt, tudom, nagyon nehéz, szinte lehetetlen nem gyáva és cinikus fráternek hinni őt.

Az ügyben ugyanis tényleg valamennyien egyek voltak, egyek voltak vádlottak és kihallgatók. Mindannyian meg voltak győződve róla, hogy – éppen mert az ügy annyira fontos – soraikban szükségszerűen ott bujkálnak a kémekek és a provokátorok, akiket le kell leplezni, szó sincs arról, hogy mindez bornírt és aljas okból kitalált hülyeség volna – de „ez itt *nem igaz, azt nem írom alá* [...] *lőjenek le, de ez itt nem igaz, és nem írom alá*”. Mindannyian meg voltak győződve róla, hogy a párt (Isten) előtt senkinek sincs igaza, hogy senkit sem illet meg a tévedés joga, a párt nem téved, az egyén meg kötelessége odafigyelni a párt szavára és sugallatára. S mégis... mégis van különbség. Nem annyira Pugacsov állambiztonsági őrmester vagy Kirillov állambiztonsági hadnagy, akiket szerencsére csak primitív bürokrata stílusban megfogalmazott jegyzőkönyvszövegekből ismerem, és a vádlott között. Pugacsov és Kirillov bizonyára úgy gondolta: minthogy vannak kémekek és provokátorok, nekik kötelességük leplezni őket, s ha egyszer már Lukácsra vetődött a gyanú árnyéka – hogyhogy őt nem kapták el, másodsorra sem kapták el a magyar ellenforradalmi rezsim kopói, mi lehet az oka annak, hogy az osztrákok Kun Bélát és másokat hónapokra internáltak, Lukácsot meg pár nap múlva szabadon engedték, meg miért is parolázott ez a fickó Schumpeterrel, azzal a burzsoá pénzügyminiszterrel. Miért is ment 1931-ben vissza Berlinbe? ohó, miért jól tud németül!, de hiszen Ferkó is ezért ment rövidesen évekre a gulágra, mindez elég ok, s mindez talán Lukács szemében is gyanús lett volna, ha nem tudja, *ez itt nem igaz, lőjenek le, de ez itt nem igaz* – s aztán Tímár Sztjepan Bojlovcics – ez a szerencsétlen fiatal magyar kommunista, aki,

hogy ne kelljen magyar katonának bevonulnia, átszökött a szovjet határon, még aznap az NKVD kezére került, s aztán mint kémet és provokátort agyonlőtték – ő is rávallott, miért ne lenne éppen Lukács kém és provokátor; lám, milyen „konokul” tagad. A döntő különbség Lukács és Rudas, Lukács és Vágó Béla között áll fenn. Mint mondtam, Rudas éppúgy nem vall Lukácsra, ahogy Lukács órá. De nem jelzett-e Rudas Vlagyiszláv mégis valamit azzal, hogy „elfelejtette”, Lukács igenis „bevallotta” szindikalista hibáit, hogy elfelejtette, hogy ha rövid időre is, de Lukácsot is letartóztatták Bécsben, s elfelejtette azt is, hogy Lukács 1929-től 1931-ig volt már egyszer Moszkvában, elfelejtette, holott abban az időben mindketten a Marxizmus–Leninizmus Intézet munkatársai voltak? Úgy tűnik, Rudas Vlagyiszláv semmit sem tett azért, hogy Lukácsot minden gyanú felett állónak tüntesse fel. Vágó Béla meg láthatóan kéjeleg abban, hogy befeketheti. Igaz, nem a Lubjankán, hanem a Komintern Végrehajtó Bizottsága Személyzeti Osztálya számára írott titkos jelentésében: „*Lukács politikailag bomlasztó erő. [...] Legutóbbi tapasztalataink azt mutatják, hogy ahol politikai hibák, elhajlások és elvtelenség mutatkoznak, ott trockizmus és kémkedés leselkedik.*” (173.)

S itt a recenzióíró elbizonytalanodik. Hiszen tudja, nagyon is jól tudja, hogy Lukács is kíméletlen harcot folytatott nemcsak a saját, hanem mások elméleti hibái ellen is, lásd mondjuk „proletkult”, s ő is tisztában kellett legyen – volt is – azzal, hogy milyen politikai és egzisztenciális következményei lehetnek az ilyen elvi harcnak. Miben állt hát a különbség? Citalhatok én mégannyi ténnyt és szöveget is, soha nem fogom ezt a különbséget bizonyíthatni. Nem tesz semmit. Én tudom, hogy ő nem volt gazember, s nekem ez elég. Hadd idézzem Diderot MINDENMINDEGY JAKAB-ját: „*Jakab: És mégis világos, hogy ő gazfickó, én meg nem vagyok az. – Jakab kicsi ura: Ez igaz, mind a ketten elcsábítottatok a legjobb barátotok szeretőjét. És ő gazfickó, te pedig nem. Hogy lehet ez? Nem tudom. De úgy érzem, hogy ebben a talányban az életnek valamilyen mély titka van elrejtve.*”

Nekem ez elég. Azt a generációs szakadékot ugyanis, amely a Lukácsé meg az enyém között 1968 után már mindenképpen megmutatta magát, és egyre szélesebbre tárult, nem töltheti fel más, mint a személyes szeretet. Va-

lami, aminek racionalitáshoz, érvekhez és ellenérvekhez semmi köze sincs. Az ausztráliai Blue Mountaint kettészeli egy sok száz méter mély és mindkét oldalán függőleges falú szakadék. Állítólag hosszú időn át miatta nem jutott el senki sem a keleti partokról a kontinens belsejébe. Mi már kocsival áthaladtunk a szakadékot átívelő hídon, amikor a part felőli oldalról megközelítettük a sziklaperemet, és beletekintettünk a szakadékba. Aki akarja, tekintheti ezt a hidat az ész diadalának. Akkor is csak azt fogom mondani neki: Lukács egyike volt a legtisztességesebb embereknek, akit csak ismertem. De én sem értem ma már, s nem is fogom már megérteni, hogyan lehetett képes olyan sok ostobaságot összegondolni.

Vajda Mihály

VITA

A MODERN ARANYSZÁJÚ

Perczel István Aranyszájú Szent János-kötetéről – szabadon

„Afki-ámar Elohim lo tochlu mi-qol éc ha-gám?”¹

(GEN 3,1)

Nemrégiben megjelent Aranyszájú Szent János Eunomiosz-ellenes² homíliáinak magyar nyelvű kiadása. A fordítás és a könyv összes többi fejezete Perczel István műve.³ Kiváló munka. Mégsem az írás gerincét alkotó, az Isten meg-

ismerhetetlenségét taglaló homíliák gondolatai és hatástörténete vagy egyéb, e problémához kapcsolódó kérdés fejtegetése lesz e tanulmány tárgya, hanem valami egészen más. Perczel István ugyanis hosszú fejezetet szentel a mű utószavában Aranyszájú Szent János és a zsidók kapcsolatának. *De vajon miért?* Hiszen János abban a korpuszban, amelyet a fordító A FELFOGHATATLANRÓL ÉS AZ EGYSZÜLÖTT DICSŐSÉGÉRŐL címmel adott közre, egy árva szót sem ejt a zsidóság üdvtörténeti szerepéről, egyet sem fogalmaz meg a judaizmussal szembeni főbb keresztény teológiai érvek közül, és a „zsidó” figurájának máig is ható szimbolikus karakterét sem rajzolja meg benne, szemben azazal a homíliasorozattal, amelyet ADVERSUS JUDAEOŚ címen ismerünk, és amelyet melleleg ugyanúgy 386–387-ben adott elő, miként a Perczel által közreadott korpuszt. Ha így áll a helyzet, akkor vajon – teszem fel újra a kérdést – mi készíthette a fordítót arra, hogy terjedelmes fejezetet szenteljen az előbb említett témának?

A kilenc homíliában csak néhány sor foglalkozik a zsidókkal, és ugyanezek a sorok utalnak a zsidók ellen elmondott nyolc beszédre is: „Múltkor, amikor ennek a vitának a küzdőterére bocsátkoztunk [...], és éppen nekikezdtünk a birkozásnak, máris vártak bennünket a zsidók elleni küzdelmek, és nem lett volna biztonságos önnön beteg tagjainkat elhanyagolnunk. Az anomoioszok elleni beszéd ugyan mindig időszerű, ha viszont akkor nem sietünk rögtön a zsidó tűzvészből kiragadni beteg és a zsidó nyavalyától szenvedő testvéreinket, később, amikor elhatalmasodott rajtuk a böjttel kapcsolatos vétküik, már haszontalan lett volna az intés.” (49.) Annak ellenére, hogy ez a néhány sor voltaképpen semmi érdemleges információval nem szolgál János és a zsidók kapcsolatáról, és arról sem, hogy pontosan mit is gondolt és mondott az egyházatya a zsidókról (tűzvész és nyavalya az Aranyszájú számára mindenfajta eretnység és tévelygés is lehet), mégis – úgy látszik – rendkívül kellemetlen helyzetbe hozta a fordítót. Ugyanis mindenki, aki vetett már néhány kósza pillantást a ma fel-

¹ „Igaz-e, hogy azt mondta Isten, a kert egyetlen fájáról se egyél?”

² Eunomiosz radikális ariánus teológus volt a IV. században. A továbbiakban az Eunomiosz-ellenes beszédeket anomoioszok elleni beszédeknek is fogom nevezni, ugyanis Eunomiosz követőit ezzel a gúnynévvel ruházták fel a kor egyházi írói. Az anomoiosz görög szó, jelentése „nem hasonló”. Ez a név Eunomiosznak arra a tanítására utal, hogy a Fiú nem egyenlő az Atyával, hanem alacsonyabb rendű nála.

³ A FELFOGHATATLANRÓL ÉS AZ EGYSZÜLÖTT DICSŐSÉGÉRŐL. Fordította, valamint a bevezetést, a jegyzeteket és az utószót írta Perczel István. Osiris, 2002.

⁴ Nyolc ilyen beszédről tudunk, melyek hírhedtté tették az egyházatya nevét. Ezek a beszédek a Migne Patrologia Graeca 48. kötetében, a 843–942. kolumnákban találhatók. A továbbiakban erre a kiadásra az MPG rövidítéssel utalok.